قرآن کریم پاسخگوی نیازهای زمانه است

پروفسور محمد العاصی

اسلام‌شناس برجسته و برگزیده چهارده‌مین جشنواره بین‌المللی فارابی

بنده به اذن خداوند و در راه رضای او بیش از ۲۵ سال است که در مسیر تفسیر معانی قرآن کریم و ترجمه آن به زبان انگلیسی قدم برداشته‌ام و البته نتیجه فعالیت‌های بنده مشهود است. از خداوند منان خواستارم که این فعالیت‌ها را در دنیا و آخرت از ما قبول بدارد. اما باید بگویم کنم که متاسفانه به‌دلیل کمبود امکانات، فرآیند انتشار تفسیر کامل تاکنون به کندی پیش رفته است. از موسسه فارابی برای اهتمام در این خصوص و اعطای جایزه به این کار کمال تشکر و قدردانی را دارم و امیدوارم در همین نشست این بنده و زحمات این بنده حقیر را مورد توجه خود قرار داده‌اند. تشکر می‌کنم. در این دقایق کوتاه به برخی نکات درباره این اثر اشاره می‌کنم که شاید تاکنون کمتر کسی به آن توجه کرده باشد. اول اینکه بیشتر تفاسیر مبتنی بر چهارچوب تفاسیر کلاسیک و قدیمی نوشته شده‌اند که البته تلاش هر مفسر در هر جا و هر مکانی مورد عنایت حضرت حق قرار خواهد گرفت ان شاءالله و قصد این را نداریم که تلاش‌های خالصانه آنها را زیر سوال ببریم. اما باید بپذیریم که در زمانه‌ای زندگی می‌کنیم که جریان‌های معرفتی متعددی در آن سوج می‌زنند و به تعبیری دیگر خرد انسان در این زمانه بسیاری از اکتشافات و پژوهش‌ها و تکنیک‌ها و فناوری‌های نوین غیرقابل تصور را به دست آورده است. در این میان می‌بایست به این نکته بیندیشیم که آیات قرآن از نظر ژرفا و گستره آن چیزی که در ذهن انسان از نظر معرفت جذب می‌کند، گسترش می‌یابد و در لایه‌لای معانی آیات و سوره‌های قرآنی فرو می‌رود؛ بنابراین هر انسانی باید تمام تلاش خود را برای یادگیری زبان عربی یا زبان ترجمه شده از عربی بیشتر کند، مانند زبان انگلیسی که به بنده اختصاص دارد. براساس این توضیحات، بنده سال‌های متعدد به این فعالیت اساسی روی آوردم و با شکاف عمیقی میان اندیشه معاصر و شرح‌ها و تفاسیر و تحلیل‌های منتشر شده از قرآن مواجه شدم. بر همین اساس بر خودم واجب دانستم که تمام تلاشم را کنم تا برای کسانی که این قرآن را می‌خوند کرده‌ام، مؤثر واقع شوم و به آنها نشان دهم که قرآن کتابی زنده و معانی آن هم زنده است.

البته در این زمینه باید گفت که ترجمه آن انگلیسی ذاتا مبانی بحث برانگیز و پرچالش دارد که هم زبان متون دینی است و هم زبان متون سکولار. بنابراین وقتی یک فرد به‌دنبال معادل‌های انگلیسی را معانی قرآن کریم است، باید مراقب باشد که از حقیقت شرک دینی غربی اجتناب ورزد. همان شرکی که در متون ترجمه شده از انجیل و تورات به‌وجود آمده است، از سوی دیگر باید از اصطلاحات مثبت سکولار که نص قرآن را از اصل آن منحرف می‌کند دوری کرد، به‌خصوص کلمات ترجمه شده رایج که البته منظور من رایج عمومی نیست بلکه رایج مستعمل است، زیرا زبان انگلیسی از نسلی به نسل دیگر تغییر می‌کند. ما در تفسیر خود همه این مسائل و نکات را مدنظر قرار دادیم و تفسیر حدود نصف قرآن کریم از تابناش دهم. اگر ی خدا بخواهد این تفسیر تا پایان جلد منتشر گردیم. یعنی تاکنون نیمی از تفسیر قرآن کریم منتشر شده و ۱۴ جلد دیگر که شامل تفسیر نیمه دیگر قرآن می‌شود در حال اتمام است. همچنین ظرف چند سال اندکی توانستیم ترجمه کامل معانی آیات قرآن کریم را به زبان انگلیسی تمام کنیم. چاپ این ترجمه حدود یک‌سال و نیم طول کشید و با استقبال بسیاری روبه‌رو شد و چاپ دوم آن نیز تا دو ماه دیگر به یاری خداوند متعال انجام خواهد شد. البته جایزه تقدیمی از سوی شما به مجموعه تفسیر اختصاص داشت ولی چون کار ترجمه نیز به به اتمام رسیده است، خواستم اشاره‌ای نیز به آن کنم. این ترجمه در مرحله اتمام شده، مرحله اول که متن عربی در کنار ترجمه انگلیسی برای مسلمانان است. این بخش برای کسانی که به زبانی زنده و معانی آن هم زنده است.

باید فارسی را به‌صورت یک زبان جهانی به همه دنیا معرفی کرد

پروفسور آذرمیدخت صفوی

ایران‌شناس برجسته و برگزیده چهارده‌مین جشنواره بین‌المللی فارابی

در ابتدا از فرهیختگان و مسئولان ارجمند جشنواره بین‌المللی فارابی که امسال رشته را شایسته جایزه مهم و ارزشمند فارابی دانستند، تشکر می‌کنم. قبل از بحث راجع به پروژه‌های تحقیقاتی خود باید عرض کنم همان‌طور که می‌دانید از سالیان دراز و قرون متمادی روابط فرهنگی، ادبی و لسانی میان هند و ایران برقرار بوده است و این روابط فرهنگی و ادبی هنوز هم وجود دارد. هند خصوصا در حکومت سلاطین مسلمان و شاهان گورکانی یک مرکز بزرگ برای شعر و ادب فارسی و ایران‌شناسی بوده است. در حال حاضر هزاران آثار نفیس و نسخ خطی فارسی در کتابخانه‌ها و مرکز علمی و فرهنگی هند نگهداری می‌شود. این نسخ خطی هنوز تصحیح و تدوین نشده و به چاپ نرسیده است و کسی به آنها کاری ندارد. پس من فکر کردم به عنوان یک استاد ادب و زبان فارسی، این فرصت من است که این نسخ را به‌دست اساتید و پژوهشگران فارسی برسانم. بنابراین این کار را در هند شروع کردم. در دانشگاه اسلامی علیگر، هزاران نسخ خطی وجود دارد. در دانشگاه‌های ایران و دیگر جاها و در مشهد مقدس هم این نسخه‌ها زیاد پیدا می‌شود. پس کار را روی نسخه‌ها شروع کردم و برای پیشرفت و نفوذ این کار یک مرکز تحقیقات فارسی را به‌صورت پروژه‌ای آغاز کردم و با یک دانشگاه اسلامی علیگر، دولت هند و بعضی از مراکز علمی ایران راه‌اندازی کردم.

تحت این مرکز، خودم، شاگردانم و دیگر پژوهشگران روی این نسخ خطی کار می‌کنیم. هدف من این است که فارسی را در هند نه فقط به‌عنوان یک زبان برای خواندن شعر و ادب، بلکه به‌عنوان یک زبان پژوهشی معرفی کنم. یعنی برای دیگر رشته‌ها مثل فقه، اصلا مشناسی، ایران‌شناسی، تاریخ اسلام، عرفان، فلسفه و موضوعات مختلف، منابع بسیار مهم و ارزشمندی در زبان فارسی وجود دارد، اما هنوز از این منابع و مراجع فارسی خبر نداریم چون هیچ‌کس به آن نپی نبرده و کسی آنها را تدوین نکرده است.

نکته دیگری که در ذهنم داشتم این بود که ما در جهان امروزی به مطالب و معانی شعر و ادب فارسی بسیار نیاز داریم. مثلا از آثار و افکار مولانا یا شیخ اجل سعدی شیرازی که به انسانیت، زندگی سالمت‌آمیز و همزیستی می‌پردازند می‌توان درس‌های خوبی برای جهان امروزی گرفت. پس وقتی من و شاگردانم روی این نسخ کار می‌کنیم؛ هدف‌مان این است که این مطالب و معانی را از این نسخ خطی به‌دست پژوهشگران و علاقه‌مندان فارسی یا آنها که به تاریخ و فرهنگ هند و فرهنگ جهانی آشنا هستند، برسد تا با آنها آشنا و از آن بهره‌مند شوند. من شخصا ۳۵ نسخه خطی را به چاپ رسانده‌ام که برخی از آنها راجع به افکار و آثار صوفیان و عرفای ایران و هند بوده است. مثلا بحر زخار دارد سه جلد ترتیب دادم که تقریبا افکار و آثار و احوال ۵۵۰ صوفی را شامل می‌شود و به تشریح و توضیح ذهان و انحراف نظام فکری و تاریخی و فرهنگی شیعه هستند و این تاریخ را مملو از دشنام‌های خیالی و کارهای غیرعلمی‌شان در این زمینه نکرده‌اند. اما اکنون نگاه و رویکرد آنها بر نظام فکری شیعه مسلط پیدا کرده است. بنده می‌گویم سلطه و تأکید بر آن دارم، چون برای من ثابت شده که این تفکر حمله به شیعه است و خود را جدی بگیرم و بدانیم که نسل آینده نسل عملگراست و این اکذیب دروغین از سیره غیرشیعی و عجایب‌وغرایبی که به آنه نسبت داده می‌شود راضی پذیرد و ممکن است به سمت مسیرهای انحرافی دیگری سوق پیدا کند. بنابراین بنده از تمام پژوهشگران عزیز درخواست دارم که قرائنی انتقادی از تاریخ، تاریخی و فرهنگی و فکری از نظام حق دوات باشند تا هویت حقیقی انسان شیعه رابتوان معرفی کرد. والسلام علیکم و الحمدلله رب‌العالمین.

ضرورت تلاش مضاعف علمی برای جلوگیری از «نفوذ»

استاد شیخ جعفرالمهاجر

اسلام‌شناس برجسته و برگزیده چهارده‌مین جشنواره بین‌المللی فارابی

دوست دارم راجع به یک مساله به‌طور مبسوط‌تر توضیحات و تاییفات خود بدان کار فکری می‌کردم صحبت کنم و از شما تشکر می‌کنم که این فرصت رابه بنده دادید. اما باید بگویم که شما بنده را دلشدید به تامل به موضوعی که شاید پیش از این کمتر به آن توجه شده بود. البته بنده از عایی عرض کنم که متاسفانه به‌دلیل کمبود امکانات، فرآیند انتشار تفسیر کامل تاکنون به کندی پیش رفته است. از موسسه فارابی برای اهتمام در این خصوص و اعطای جایزه به این کار کمال تشکر و قدردانی را دارم و امیدوارم در همین نشست این بنده و زحمات این بنده حقیر را مورد توجه خود قرار داده‌اند. تشکر می‌کنم. در این دقایق کوتاه به برخی نکات درباره این اثر اشاره می‌کنم که شاید تاکنون کمتر کسی به آن توجه کرده باشد. اول اینکه بیشتر تفاسیر مبتنی بر چهارچوب تفاسیر کلاسیک و قدیمی نوشته شده‌اند که البته تلاش هر مفسر در هر جا و هر مکانی مورد عنایت حضرت حق قرار خواهد گرفت ان شاءالله و قصد این را نداریم که تلاش‌های خالصانه آنها را زیر سوال ببریم. اما باید بپذیریم که در زمانه‌ای زندگی می‌کنیم که جریان‌های معرفتی متعددی در سوج می‌زنند و به تعبیری دیگر خرد انسان در این زمانه بسیاری از اکتشافات و پژوهش‌ها و تکنیک‌ها و فناوری‌های نوین غیرقابل تصور را به‌دست آورده است. در این میان می‌بایست به این نکته بیندیشیم که آیات قرآن از نظر ژرفا و گستره آن چیزی که در ذهن انسان از نظر معرفت جذب می‌کند، گسترش می‌یابد و در لایه‌لای معانی آیات و سوره‌های قرآنی فرو می‌رود؛ بنابراین هر انسانی باید تمام تلاش خود را برای یادگیری زبان عربی یا زبان ترجمه شده از عربی بیشتر کند، مانند زبان انگلیسی که به بنده اختصاص دارد. براساس این توضیحات، بنده سال‌های متعدد به این فعالیت اساسی روی آوردم و با شکاف عمیقی میان اندیشه معاصر و شرح‌ها و تفاسیر و تحلیل‌های منتشر شده از قرآن مواجه شدم. بر همین اساس بر خودم واجب دانستم که تمام تلاشم را کنم تا برای کسانی که این قرآن را می‌خوند کرده‌ام، مؤثر واقع شوم و به آنها نشان دهم که قرآن کتابی زنده و معانی آن هم زنده است.

البته در این زمینه باید گفت که زبان انگلیسی ذاتا مبانی بحث برانگیز و پرچالش دارد که هم زبان متون دینی است و هم زبان متون سکولار. بنابراین وقتی یک فرد به‌دنبال معادل‌های انگلیسی را معانی قرآن کریم است، باید مراقب باشد که از حقیقت شرک دینی غربی اجتناب ورزد. همان شرکی که در متون ترجمه شده از انجیل و تورات به‌وجود آمده است، از سوی دیگر باید از اصطلاحات مثبت سکولار که نص قرآن را از اصل آن منحرف می‌کند دوری کرد، به‌خصوص کلمات ترجمه شده رایج که البته منظور من رایج عمومی نیست بلکه رایج مستعمل است، زیرا زبان انگلیسی از نسلی به نسل دیگر تغییر می‌کند. ما در تفسیر خود همه این مسائل و نکات را مدنظر قرار دادیم و تفسیر حدود نصف قرآن کریم از تابناش دهم. اگر ی خدا بخواهد این تفسیر تا پایان جلد منتشر گردیم. یعنی تاکنون نیمی از تفسیر قرآن کریم منتشر شده و ۱۴ جلد دیگر که شامل تفسیر نیمه دیگر قرآن می‌شود در حال اتمام است. همچنین ظرف چند سال اندکی توانستیم ترجمه کامل معانی آیات قرآن کریم را به زبان انگلیسی تمام کنیم. چاپ این ترجمه حدود یک‌سال و نیم طول کشید و با استقبال بسیاری روبه‌رو شد و چاپ دوم آن نیز تا دو ماه دیگر به یاری خداوند متعال انجام خواهد شد. البته جایزه تقدیمی از سوی شما به مجموعه تفسیر اختصاص داشت ولی چون کار ترجمه نیز به به اتمام رسیده است، خواستم اشاره‌ای نیز به آن کنم. این ترجمه در مرحله اتمام شده، مرحله اول که متن عربی در کنار ترجمه انگلیسی برای مسلمانان است. این بخش برای کسانی که به زبانی زنده و معانی آن هم زنده است.

رسیده است. مرحله دوم اختصاص دارد به ارزیابی زبانه و غیرمسلمانان و مرحله سوم که ان شاءالله ماه آینده شروع خواهد شد، ترجمه قرآن برای نسل آینده یعنی فرزندان و نوادگان ما در مقاطع تحصیلی متوسطه و ابتدایی است. این مرحله شامل یک ترجمه مختصر از قرآن کریم است که در آن از اصطلاحات یا واژگان قدیمی و ناآشنای امروزی استفاده نشده است تا این‌گونه قرائت قرآن برای آنها آسان باشد و این نسلی که هر روز گروهی از آنها به سمت چپ و گروهی به سمت راست منحرف می‌شود، بتوانند با قرآن ارتباط برقرار کنند.

در این زمان اندک تلاش کردم تا توضیح مختصری درباره این اثر ارائه دهم. اثری که با قدرت و ارادهای که به ما داده شد به اتمام رسید. مجددا از شما تشکر می‌کنم که به این اثر توجه کردید و جایزه فارابی را فرقوتانه به بنده حقیر تقدیم کردید. برای شما آرزوی سلامتی دارم و دستان شما را می‌بوسم و از خداوند متعال خواستارم که این اندک کار را از ما قبول کند. سلام و درود و برکات خداوند بر شما باد.

جشنواره بین‌المللی فارابی؛ فرصتی برای گفت‌وگو و تعامل علمی بین اندیشمندان و برجستگان عرصه علوم انسانی در جهان

پروفسور رضا غلامی

رئیس پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و رئیس دبیرخانه جشنواره بین‌المللی فارابی

خیلی خوش وقتم که افتخار دارم به صورت مجازی با شما اساتید بزرگوار صحبت کنم. آثار و خدمات علمی شما عزیزان یک سرمایه گرانقدر برای دنیای اسلام محسوب می‌شود و مایه مباهات جامعه علمی مسلمانان است. امروز نظریه پردازی و تئاوری در ساحت اسلام‌شناسی به ویژه اگر توام با کشف مسیرهای تازه برای جبران عقب‌ماندگی‌ها و زمینه‌سازی برای احیای تمدن اسلامی باشد، از ارزش فوق‌العاده‌ای برخوردار است. همچنین ملت ایران از استادان و پژوهشگرانی که در جهت گسترش و ترویج زبان فارسی و نیز بسط و تعمیق ایران‌شناسی در اقصی نقاط جهان کوشش می‌کنند، سپاسگزار است. زبان فارسی یک زبان فرهنگی و ادبی غنی با ظرفیت‌های منحصربه‌فرد است و ترویج آن کمک مؤثری به انتقال مجموعه‌ای گران‌سنگ از تعالیم حکمی، فلسفی، عرفانی و اسلامی می‌کند. سرزمین بزرگ ایران نیز که بستر شکل‌گیری یکی از بزرگ‌ترین تمدن‌های بشری است، شایسته توجه است و هنوز ابعاد و زوایای فراوانی از جامعه عظیم مدنی ایران به دقت مورد کاوش و ژرف‌نگری تحلیلگران تاریخی، باستان‌شناسان و... قرار نگرفته است. به‌ویژه با ورود اسلام به ایران، شاهد تعامل دو فرهنگ اسلامی و ایرانی و حتی در ادامه، وحدت آنها هستیم که تاثیرات عینی آن چه در رشد اسلام و چه در رشد ایران بر اهل نظر پوشیده نیست.

همان‌طور که مستحضرید، جشنواره بین‌المللی فارابی، یکی از مهم‌ترین اهداف خود را بسترسازی برای شناسایی، معرفی و تقدیر از بزرگان علوم انسانی و اسلامی به دنیای اسلام و همچنین اساتید و محققان برجسته در ایران شناسی می‌داند اما ما در دیرخانه دائمی جشنواره، معتقدیم که گام بعدی و لازم، ایجاد فرصت‌هایی مساعد برای گفت‌وگو، نقد و از همه مهم‌تر همکاری و تعامل علمی میان اساتید و محققان برجسته با اندیشه‌های متنوع و متکثر است تا دستاوردهای علمی ممتازی را در پی داشته باشد. امیدواریم موفق به برداشتن این گام بشویم. هدفم از این عرایض کوتاه، تنها تقدیم احترام به یکایک شما و همچنین آرزوی سلامتی و توفیقات روزافزون برای شما عزیزان به‌خصوص در پیشبرد پروژه علمی‌ای است که به ابعادی از آن در این نشست، اشاره فرمودید.

الگوهای غربی، سنخیتی با اعتقادات اسلامی ندارند

پروفسور سامی العریان

اسلام‌شناس برجسته و برگزیده چهارده‌مین جشنواره بین‌المللی فارابی

سلام عرض می‌کنم خدمت برادران و خواهران گرامی خود در جشنواره فارابی و دیگر برندگان جایزه فارابی. در ابتدا بر خود فرض می‌دانم بابت این میزبانی و تکریم و اعطای جایزه از مسئولان چهارده‌همین دوره جشنواره فارابی تشکر و تقدیر کنم. اینجانب برادر شما سامی العریان از فلسطین هستم که خارج از فلسطین بعد از حادثه نکبت به دنیا آمدم و در مصر بزرگ شدم و حدود ۱۷ سالگی به آمریکا رفتم و تمام مقاطع تحصیلی خود از لیسانس و ارشد و دکتری را در آنجا گذراندم. سپس در دانشگاه‌های آمریکا تدریس کردم و به نویسندگی و حضور در سخنرانی‌های مرتبط با مسائل جهان اسلام و مهاجران مسلمان و نسل‌های مختلف اسلامی در خارج از جهان اسلام و آمریکا و دیگر کشورهای غیرمسلمان روی آوردم. البته بیشترین تمرکز بنده مطالعه و گفت‌وگو درخصوص مساله فلسطین و اتفاقات مرتبط به آن بود. همه این فعالیت‌ها به خوبی انجام می‌شد تا اینکه آتجه نباید اتفاق می‌افتاد، افتاد و بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر دچار بحران اسلام‌ستیزی شدیم که خداوند ما را نجات داد و اتفاقات بسیاری برای بنده افتاد. در مورد کار و فعالیت فکری همواره تلاش کردم که به مسائل مرتبط با بحران‌ها و حوادث مربوط به جهان اسلام در تمدن غربی بپردازم و در این زمینه فعالیت‌های گسترده‌ای در رخصوص مسائل مختلف اسلام و دانستی داشته‌ام که ازجمله آنها پرداخت به گروه‌های تروریستی است. همچنین در این کتاب به مساله ولایت فقیه اشاره کرده‌ام که بسیاری از موضوعات انسانی و اخلاقی را پوشش داده است. بنده در کتاب هایم هم روش علمی را پیش می‌گیرم هم روش علم کلام؛ قدیم. مثلا در مسئله مباحث الحداد و الدجل، سعی کرده‌ام با موج جدید الحادی که جوامع اسلامی مانند ما طور خاص و عموم جوامع بشری را فراگرفته است مقابله کنم. این مجموعه شامل ۹ کتاب است که از جمله آنها الحاد و پدیده ربوبیت است. بنده در کنار مباحث علمی و آکادمیک تلاش می‌کنم در اکثر کتاب‌هایم رویکرد ادبی همراه با بیانی داستانی داشته باشم تا نثر ره‌های سنی مختلفی از مخاطبان اثرگذار باشم. مساله بعدی که برای بنده اهمیت دارد، تولید اوفط و تدوری دینی بود که در کتاب «السلفیه والنبوه المدنیه» (سلفی‌گری و نبوت اهانت‌آمیز) به این موضوع پرداخته‌ام. در این کتاب عقلانیت سلفی و رویکردها و روش‌های فکری آنها را شرح داده‌ام. همچنین نقد جریان‌های روشنفکری ضد دین و ضداسلام نیز برای من موضوعیت داشت. بر همین اساس به دنبال ارائه مشخصات اسلام محمدی اصیل بدون خرافات و بدعت‌ها بوده و نظرورد این فرهنگ‌های خرافی است. ازجمله این کتاب‌ها، «نشأة الفقه الامامی ومدارسه»، «التاریخ السری للامامه»، «التاسیس لتاریخ الشیعه فی لبنان و سوریه»، «السر الکبیر ورواه کربلا» و خیلی کتاب‌های دیگر است که همه اینها به‌دنبال زدودن هژمونه شناعه‌ای از افعال غیرشرعی و اعجازآمیز نیز به آن کنم. این ترجمه در مرحله اتمام شده، مرحله اول که متن عربی در کنار ترجمه انگلیسی برای مسلمانان است. این بخش برای کسانی که به پایان جاده‌ای